Suomen Internet-yhdistys, SIY ry

Lausunto

16.06.2017

Asia: 801/40.02.00/2015

Ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (työryhmän mietintö)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto sotilastiedustelua koskevaan lainsäädäntöehdotukseen

1. Yleistä

Tiedustelutiedon hankkimisen ja käyttämisen pelisäännöt ovat nousseet kansainväliseen keskusteluun kesän 2013 jälkeen ja kiihtyneet uusien tiedustelutapausten julkitulon myötä, sekä myös turvallisuusympäristön muutosten myötä. SIY ry pitää kannatettavana, että oikeusvaltion periaatteita noudattaen luodaan myös Suomeen lakiin perustuva sääntely tiedustelusta, sen oikeutuksesta yleensä, sekä toimijoiden oikeuksista ja velvoitteista.

Sotilastiedustelulakityöryhman mietintö ja lakiehdotuksen perustelut ovat osittain epätarkkoja ja jopa harhaanjohtavia. Ryhmässä ei ollut edustettuna varsinaisia tietoliikenne- ja internet –toimialan asiantuntijoita joita olisi ollut käytettävissä koko valmistelun ajan. Lainvalmistelun laatu ei kaikilta osiltaan vastaa tasoa jota voisi edellyttää kyseisen lakiehdotuksen merkittävyyden vuoksi.

Tuomioistuimen kyky arvioida tiedustelutoiminnan oikeasuhtaisuutta, tarpeellisuutta ja lainmukaisuutta tulee olemaan koetuksella mikäli lakiehdotuksen laatua ei kohenneta. Tuomioistuimen tulisi kyetä lainmukaisuuden lisäksi kyetä arvioimaan onko pyydetty toimi perusteltu ja tehokas sekä riittävän tarkkarajainen, ettei perusoikeuksia loukattaisi tarpeettomasti. Tehtävä on haasteellinen vaatien sekä juridisen osaamisen laista että ymmärryksen tietoverkkojen ja järjestelmien rakenteesta.

Tiedonhankinta tietoliikenteestä, sekä tiedon tallennus, vaatii laitteistoja ja ohjelmia toteutukseen. Näiden laitteiden ja ohjelmistojen turvallisuutta Suomi ei kykene varmuudella varmistamaan mikäli niitä ei alisteta kansallisen tieto-turvasertifioinnin alaiseksi. Laissa tulisi edellyttää tiedusteluun käytettäviltä laitteistoilta ja ohjelmistoilta sellaista turvatasoa, jotka VAHTI –ohjeet ja suositukset asettavat yleisesti henkilötietojen ja salassa pidettävien tietojen käytölle, tallennukselle ja hävittämiselle.

2. SIY ry:n keskeiset huomiot ja viestit

Lain johdanto ja perustelut

Tiedonhankinta tietoliikenteestä (5 luku); Kappale tiedustelun rajaamisesta on virheellinen ja epätarkka:

"Tietoliikennetiedustelulla tarkoitettaisiin Suomen rajan ylittävän viestintaverkon osassa ylittavaan tietoliikenteeseen kohdistuvaa, tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvaa teknistä tiedonhankintaa sekä hankitun tiedon kasittelyä. Tietoliikennetiedustelu koskisi nain ollen ainoastaan sellaista tietoliikennetta, joka ylittää valtakunnanrajan siirtymallä suomalaisesta viestintaverkosta ulkomaiseen viestintaverkkoon tai painvastoin. Merkittavä osa suomalaisesta tietoliikenteestäolisi jo näin rajattu tietoliikennetiedustelun ulkopuolelle."

Automaattinen erottelu voidaan katsoa myös massatiedusteluksi koska liikenne on jo ohjattu (peilattu tai muutoin) tiedustelujärjestelmään. Se, että liikenteestä edelleen suodatetaan vain osa tarkempaan tarkasteluun ei poista tosiseikkaa, että kaikki liikenne (kyseisellä yhteydellä) on valvottua. Kansainvälinen standardointijärjestö IETF on dokumentissään RFC7258 määritellyt, ja yhteisö hyväksynyt, massavalvonnan tekniseksi hyökkäykseksi yksityisyyttä vastaan (https://tools.ietf.org/html/rfc7258).

Mikäli tiedustelu kohdistetaan vain rajatulle joukolle yhteysvälejä (esim. valopolkuja) niin voidaan välttää tosiasiallinen massatiedustelu ja käyttää termiä valvottu yhteysväli. Tarkkarajaisuuden vuoksi tulisi laissa määritellä, että luvassa jolla tiedusteluoikeutta haetaan tulee määritellä yhteysväli tai -välit josta tiedustelu toteutetaan. Valvontaviranomaiselle jäisi valvontavelvollisuus ja harkinta siitä täyttääkö haettu ja saatu lupa massavalvonnan tunnusmerkit ja onko se riittävän tarkkarajaisesti kohdistettu lupahakemuksessa kuvattuun uhkaan.

Huomattava osa suomalaisesta internetliikenteestä kulkee tai sen signalointitiedot kulkevat Suomen rajojen ulkopuolella. Tämän liikenteen erotteleminen ulkomaisesta liikenteestä on vähintäänkin haastavaa. On siis enemmänkin sääntö kuin poikkeus, että suomalaisten keskinäistä tai pelkästään Suomessa sijaitsevien päätelaitteiden välistä liikennettä päätyy tiedusteluun ja edelleen käsittelyyn.

Teleyrityksen ja tiedonsiirtäjän avustamisvelvollisuus ja toimista aiheutuvien korvausten (§93,94,95 ja 96) tulisi kattaa myös sellaisia välillisiä kustannuksia joilla tiedonsiirtoverkon vaatimustenmukaisuus voidaan ylläpitää myös tapauksissa joissa tämän lain mukaisia järjestelmiä kytketään samaan infrastruktuuriin itse telejärjestelmien kanssa. Tästä esimerkkinä varavoimalaitteet joiden suorituskykyyn viranomaisten laitteet voivat tukeutua ja joiden kuormitusta ei ole otettu huomioon laitetilan varsinaisen käyttötarkoituksen mukaista toimintaa suunniteltaessa.

Tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun yleisenä edellytyksenä olisi toiminnan tuloksellisuus tai välttämättömyys.

Verkkoliikenteenne ml. sähköpostit välitetään valtaosin salattuna. Mietinnössä mainittu tuloksellisuus ja tuloksellisuusodotus ovat siten lähtökohtaisesti erittäin huonoja koska kykyä salauksen murtamiseen ei liene olemassa. [Viite salauksen yleisyyteen: "A forecast that 70% of global Internet traffic will be encrypted in 2016, with many net-works exceeding 80%" (https://www.sandvine.com/trends/encryption.html)].

Mietinnössä mainitut muut tunnistetiedot ovat niin ikään kyseenalaisia, koska mitään järkevää tunniste- tai ohjaustietoa ei ole saatavissa edes Facebookin, Googlen, TOR:n tai VPN-palveluiden tapauksissa.

Välttämättömyyden osalta tuomioistuimen tehtävä on haasteellinen vaatien sekä juridisen osaamisen laista että ymmärryksen tietoverkkojen ja järjestelmien rakenteesta toimenpiteen oikeutusta harkittaessa. Harkinta sen suhteen onko sovellettavissa muita tiedonhankintakeinoja vaatii jo kokemusta teleyritys tai yhdysliikennetoiminnasta tai ulkopuolista asiantuntijaosaamista. Arviointi sen perusteella onko tietojen hankkiminen muulla keinolla mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa jäänee tyhjäksi kirjaimeksi tuomioistuimen näkökannalta, edellytyksiä arvioida esityksestä poikkeavasti ei liene olemassa.

Suomen rajan ylittävän viestintäverkon osaan kohdistettava tiedustelu perustuu tietoliikennevirtaan (§66). Perusteluista puuttuu tietoliikennevirran määritelmä. Termi ei ole yleisesti teleyrityksissä käytetty tekninen tai operatiivinen termi ja se voidaan tulkita usealla tavalla (esim. TCP-yhteys, valopolku, VPN tunneli).

Luvussa §73 suojelupoliisin avustamisessa todetaan, että Puolustusvoimat luovuttaa ”teknisen analyysin” toimeksiannon perusteella. Jäljempänä mainitaan, että ” kyse olisi ainoastaan tietoliikenteen hankinnasta ja sen luovuttamisesta sellaisenaan suojelupoliisille.” Toimet ovat keskenään ristiriidassa. Mikäli liikenne luovutetaan sellaisenaan eteenpäin ei siitä tarvinne tehdä erikseen analyysiä.

Sivulla 159 mainitaan: ”Tietoliikennetiedustelua ei kaytettäisi Suomen sisaisessä viestintäverkossa kulkevan tietoliikenteen tiedusteluun tai Suomessa oleskelevien osapuolten valisen tietoliikenteen tiedusteluun.”

Väite ei kestä teknistä tarkastelua koska osa Suomen sisäisestä liikenteestä kiertää ulkomaiden kautta. Lisäksi useat verkon suosituista palveluista, joita siis suomalaiset käyttävät usein, sijaitsevat ulkomailla. Jopa Suomen maatunnus (.fi) on hajautettu ulkomaille ja siten myös nimipalvelukyselyt ohjautuvat osin ulkomaille. Tulisiko tällainen liikenne joka kohdistuu kansallisesti tärkeään ja korvaamattomaan palveluun hävittää tiedustelusta vai voiko sitä hyödyntää jää epäselväksi.

3. Taloudelliset vaikutukset

Arviot sotilastiedustelujärjestelmän mahdollisista kustannuksista vaikuttavat alimitoitetuilta (luokkaa 100 henkilö-työvuotta, 10 € investoinnit). Suomen rajojen kautta kulkee olettavasti satoja gigabittejä sekunnissa, mahdollisesti jopa terabittejä. Tällaisen valvontajärjestelmän pelkkä laitekustannus olisi vähintään useita kymmeniä miljoonia euroja (optiset siirtojärjestelmät, kytkimet ja reitittimet, DPI-laitteisto sekä varsinaisen datan analysointityökalut). Tämän lisäksi tarvittaisiin laaja henkilöstö ylläpitämään järjestelmää sekä myös analysoimaan dataa. Järjestelmän budjetointi tulisi perustua asiantuntija-arvioon sekä järjestelmien että henkilöstökulujen osalta. Alimitoitus vaarantaa edelleen tiedustelun tuottoarviota. Kyseessä on kuitenkin (käsittääksemme) yksi Puolustusvoimien päähankkeista ja verrattuna muihin hankkeisiin (merivoimat, ilmavoimat) jää tiedusteluun kohdistettava määräraha suhteellisen vaatimattomaksi.

4. Yksityiskohtaiset huomiot

Kansainvalinen yhteistyo, (§18). Tiedustelutietojen vaihtamista ei ole rajattu ulkomaisiin viranomaisiin joten niitä voitaisiin käyttää myös yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Kansainvälisen käytön ja luovuttamisen voisi tarkemmin rajata tai asettaa poliittisen ohjauksen alle (UTVA?). Käyttö ja luovutus sisältävät aina poliittisen riskin jossa tarkoitus voi kääntyä Suomen valtion tai kansan intressiä vastaan.

29 §, 30 § ja 31§:n mukaan ehdotetaan oikeutta sijoittaa ja poistaa tekniseen tarkkailuun kaytettavä laite, menetelmä tai ohjelmisto tietojärjestelmään menemällä salaa kohteeseen kaipaa tarkennusta. Lain perusteissa tulisi määritellä miltä tahoilta toimenpide voidaan salata jotta tuomioistuin kykenee arvioimaan luvan perusteet. Salaa tietojärjestelmään asetettu ohjelmisto sisältää aina riskin järjestelmän toiminnalle ja on omiaan heikentämään sen turvallisuutta. Toimenpidelupa-anomuksen tulisikin sisältää analyysi mitä vahinkoa tarkkailuohjelma voi aiheuttaa tietojärjestelmälle tai sen ohjaamalle prosessille, sekä myös uskottava kuvaus miten ohjelmisto poistetaan vaaraa aiheuttamatta. Tietojärjestelmän toimimattomuus tällaisen toimenpiteen seurauksena voi johtaa tilanteeseen jossa keskeisiä yhteiskunnan palveluita keskeytyy, esimerkiksi lentoliikenne tai keskeinen elintarvike- tai energiantuotanto.

Oikeuteen asettaa valvontaohjelmistoja tietojärjestelmiin tulisi asettaa myös korvausvelvollisuus vahingon varalta. Asiattomien ohjelmistojen poisto ja turvallisuusjärjestelmien tarkistus aiheuttavat kustannuksia ja liiketoiminnan haittaa. Olisi kohtuutonta edellyttää, että näiden aiheuttaja ei olisi korvausvelvollinen johtuen virka-asemastaan.

Tietolähde ja peitetoiminta (40§ ja 43§) on rajattu henkilöihin kohdistuvaksi toiminnaksi, toisin kuin lakiehdotuksessa siviilitiedustelusta. Lakien olisi hyvä olla näiltä osin yhteneväiset jottei synny toimeenpanovallan käyttöoikeuksista tulkintaerimielisyyttä.

Ulkomaan tietojärjestelmätiedustelussa (62§) mainitaan, ettei toiminta saa kohdistua henkiloiden valiseen luottamukselliseen viestintään. Koska lakiehdotuksessa on useasti mainittu, että ulkomainen liikenne ei nauti luottamuksen suojaa, niin rajaus henkilöiden väliseen viestinnän jättämisestä tiedustelun ulkopuolelle on outo.

Oikeus saada tietoja rekistereistä ja tietojarjestelmistä (108§) kattaa huomattavan määrän kansallisia rekistereitä sekä oikeuden täydentää tiedusteluviranomaisen omia rekistereitä niiden tiedoilla. Oikeus ja sen perusteet tulisi harkita uudelleen koska mikäli tiedustelu on pääasiallisesti kohdistettu Suomen rajojen ulkopuoliseen toimintaan ei liene olemassa vahvoja perusteita sille miksi tiedustelua tulisi toteuttaa rekistereistä joissa on pääasiallisesti vain Suomen kansalaisia. Tietoja rekistereistä voidaan pyytää ja saada myös virka-apuna tai tuomioistuimen päätöksellä tapauskohtaisesti. Yhdistelmä tietoliikenteen tiedustelusta ja teknisestä käyttöyhteydestä kansallisesti kriittisiin rekistereihin muodostavat väärinkäyttö- ja tietovuotoriskin joka on merkittävä ja itse toiminnalle tarpeeton.

115§ Tietojen poistamiseen sotilastiedustelun tietojarjestelmasta on asetettu 50 vuoden määräaika viimeisen tiedon lisäämisestä. Käytännössä aika vastaa koko ihmisen aktiivista aikuisikää. Määräaika voi olla yksilön näkökulmasta kohtuuton vaikkakin sen tarkoituksenmukaisuudesta on säädetty 5 vuoden tarkasteluaika. Miten pykälä suhtautuu EU:n GDPR –sääntelyyn ja oikeuteen unohtaa jää epäselväksi.

Suomen Internet-yhdistys, SIY ry

ISOC Finland Chapter

Hallitus

Mellin Jorma
Suomen Internet-yhdistys, SIY ry